

ЛИСТИ АРТИМА ХОМИКА ДО ІВАНА ФРАНКА

Віолетта ЧЕРНІЄНКО

*Львівський національний літературно-меморіальний музей І.Франка,
вул. І.Франка 150–152, Львів, Україна, 79011,
e-mail:lviv_franko@ukr.net*

Досліджено життєвий та творчий шлях письменника, публіциста, перекладача Артима Хомика, становлення його як журналіста, вплив Івана Франка на його світогляд. Письменницька спадщина А. Хомика невелика: цикл «Всесильний долар» (1905–1910), який складається із 12 нарисів, новела «На боєвищі життя (Уривки з листів до приятеля)» (1906), шкільних підручників «Початкова географія (фізична)», «Опис рідного краю. Коротка географія України. Дві частини». Протягом 1917–1918 років працював у Києві редактором видавництва «Дніпросоюзу», дописував до часописів «Українська Республіка» (Київ, 1917), «Відродження» (Київ, 1918), «Вільне життя» (Одеса, 1918). Брав участь у студії «Майстерня мистецького слова», виступав у травні 1919 року разом з іншими письменниками у «Льоху мистецтв».

На основі листів А. Хомика до І. Франка, а також публікацій його творів на сторінках «Літературно-наукового вісника» та інших періодичних видань з'ясовано найвиразніші риси творчості цього малознаного письменника. У відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України зберігається п'ять листів А. Хомика до І. Франка, що написані впродовж 1903–1908 років. Перший лист (від 7 червня 1903 року) свідчить про матеріальну скруту молодого гімназійного учителя. Він, як співробітник «Літературно-наукового вісника», просив І. Франка надіслати гонорар за свої нариси, що їх подав до часопису. У другому листі за 13 листопада 1903 року А. Хомик з'ясовував долю власного перекладу з німецької мови трагедії «Прамати́р» («Die Ahnfrau») Ф. Грільпарцера для «Українсько-руської видавничої спілки». Третій лист від 22 лютого 1905 року з Кам'янки-Лісової засвідчує скромність молодого журналіста і сумніви щодо художньої вартості його. З останнього листа (18 лютого 1908 року) довідуємося, що А. Хомик працював над новими художніми творами та перекладав історичну драму Гергарта Гауптмана «Флоріан Гайер», що її надіслав І. Франкові. Листи друкуються вперше зі збереженням авторських особливостей тексту.

Ключові слова: Іван Франко, Артим Хомик, письменник, діяльність, творчість, новели, листування, листи, письменницька спадщина.

Коло товаришів і знайомих Івана Франка було дуже широке. «Особистість творить оточення, тому чим більше знатимемо друзів, тим більше знатимемо й про Франка» [7]. Крім письменницької, публіцистичної, наукової, громадсько-політичної діяльності вагомим місцем у його житті займає епістолярна спадщина. Одним із Франкових знайомих, листи якого зберігаються в архіві Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України,

є Артим Хомик – непересічна особистість, український журналіст, публіцист, педагог, перекладач, редактор. Проте у 50-томному зібранні творів І. Франка про нього немає жодної згадки.

Є різні дані щодо року народження Артима Хомика. Такі видання, як «Енциклопедія Українознавства» [2, с. 3624], «Українська журналістика в іменах» [12, с. 449; 5, с. 611], а також Ніна Калениченко [27, с. 4], вказують, що А. Хомик народився 1881 року. А в дослідженнях Петра Гуцала «Знаний і незнаний Артим Хомик» [8] та Христини Храмович «“Живемо на досвітку нової доби”: Артим Хомик та його публікації у журналі “На Переломі”» вказано, що Артим Хомик народився 12 червня 1878 року у селі Нижчі Луб’янки на Збаражчині у сім’ї церковного маляра Якова Прохоровича Хомика [33, с. 538].

Як згадує Б. Лепкий у «Казці мого життя», в Бережанах сім’я Хомиків проживала «на місточку, біля хреста» [19]. А в розділі «Гімназія за директора Куровського» автор тієї ж книжки захоплюється батьком Артима: «Я познайомився з нашим церковним малярем Хомиком, батьком відомого письменника, в якого “на станції” стояв наш пізніший модерніст-письменник Михало Яцків. Я дуже любив дивитися, як Хомик, з відхненним апостольським обличчям komponував якийсь релігійний образ і на крейдяні контури накладав краски. Робив се просто з голови, без моделі, імпровізував. Боже ти мій! Скільки таких Хомиків потонуло в морі нашого забуття. Ніхто й не згадав про них, не пом’янув їх добрим словом» [17, с. 56].

Упродовж 1889–1897 років Артим був учнем Бережанської гімназії [19]. Згодом навчався на філософському факультеті Львівського університету. З 1903 року працював вихователем в учнівській бурсі в Перемишлі, з 1900-х років викладав фізику та математику у школах Золочева, у Яворівській гімназії та в інших містах і селах Галичини. До 1912 року був управителем української приватної шестикласної гімназії, яку заснував М. Петрицький у м. Копичинці. «За свою правдомовність і принциповість зазнав переслідувань польської влади, отож був змушений працювати у приватних українських гімназіях, поки не виїхав у радянську Україну» [12, с. 449].

Артим Хомик, окрім учителювання, займався журналістикою і перекладами (досконало знав німецьку, французьку, латинську мови і польську мови, дещо з англійської, згодом вивчив російську). У 1903–1908 роках друкував свої твори та переклади у «Літературно-науковому віснику», редактором якого був І. Франко. Був активним дописувачем «Українського Голосу» (Вінніпег, 1910–1939) [24, с. 406]. У 1909–1914 роках співпрацював із київським журналом «Українська Хата», де були опубліковані такі твори А. Хомика: «Психологічна свобода волі» [25, с. 146], «Raison d’etat» [25, с. 649–660, 714–726] (новела, присвячена Гнатіві Хоткевичу, написана на фактичному матеріалі життя про Мирослава Січинського).

Улітку 1914 року Артим Хомик поїхав у підросійську Україну у справах співпраці з журналом «Українська Хата» та виданням своїх творів. Він гостював у Микити Шаповала, лісничого у Хінельських лісах (на межі Чернігівщини й Орловщини). Там його застала Перша світова війна. Поліція заарештувала Артима Яковича як «австрійця, підданого воюючій ворожій державі» і відправила до Севська (тепер –

Брянська область Російської Федерації). А. Хомика мали відправити у Сибір. Лише завдяки зусиллям М. Шаповала, який взяв його на запоруки як тяжкохворого та дав письмове зобов'язання, А. Хомика залишився проживати в лісника під наглядом поліції. «Згодом А. Я. попав на посаду “лісового практиканта”, а через півтора року – після прошудювання теоретично і практично лісової справи – став помічником лісничого з доброю платнею, помешканням і всякими вигодами... доглядав за будівництвом вузько-горової залізниці в лісах, вимірював виїмки і насипи, доглядав за посадкою лісу, росадниками, був при тартаку, паркетовій фабриці, працював у конторі» [34, с. 8]. Часто спілкувався з російськими селянами і робітниками, а згодом з привезеними навесні 1916 року полоненими угорцями, хорватами. У його хаті жило подружжя чехів. Дратувався брехливості російської літератури та газет. В архівах М. Шаповала зберігалися листи, в одному з яких А. Хомика аргументував теорію самостійності України з антропогеографічного погляду, «доводячи, що суб'єктивізм російських завойовницьких стремлінь конче розіб'ється об об'єктивну силу природничих законів: московські ріки течуть на північ, українські на південь – і в цьому факті засуд усієї політики москалів, поріг для їхньої експансії на південь» [34, с. 12].

Жив самотньо, по-спартанському, без надії на особисте щастя. Ночами писав роман під назвою «Титан», у якому створив образ героя-самітника ученого. Не скінчив свій твір через революційні події 1918 року.

Письменницька спадщина Артима Хомика невелика. Ще студентом виступив із циклом «Всесильний долар» (1905–1910), який складається із 12 нарисів, є автором новели «На боевищі життя (Уривки з листів до приятеля)» (1906). Протягом 1917–1918 років працював у Києві редактором видавництва «Дніпросоюзу», співпрацював із часописами «Українська Республіка» (Київ, 1917), «Відродження» (Київ, 1918), «Вільне життя» (Одеса, 1918) [4, с. 507]. Викладав у Київському українському народному університеті [13, с. 207]. Він видав кілька брошур («Брошура про потребу українських установчих зборів» розійшлася в 100 000 примірників!) та шкільних підручників [20, с. 2], наприклад, «Початкова географія (фізична)» [15, с. 197], «Опис рідного краю. Коротка географія України. Дві частини» [16]. Брав участь у студії «Майстерня мистецького слова», виступав у травні 1919 року разом з іншими письменниками у «Льоху мистецтва».

Наприкінці 1918 року А. Хомика, заарештований гетьманівцями, сидів у тюрмі «Косий капонір» – фортеці над Дніпром. Його мали звільнити з арешту. Російські офіцери викликали до контори, щоб розписатися в документах на звільнення. А. Хомика підписався українською. На зауваження офіцера, розписатися російською, а не собачою мовою, «Хомика обернувся до офіцера і плюнув йому в обличчя. Негаймо його було схоплено і кинуте до каземату» [22, с. 94]. Від розстрілу його врятував випадок – вступ до Києва військ С. Петлюри.

У січні 1919 року був призначений кореспондентом дипломатичної Української місії УНР на Паризькій мирній конференції. Але, не отримавши французької візи, залишився у Відні, де минув останній період його публіцистичної і творчої діяльності. Артим Хомика співпрацював із журналами «Воля» (Відень, 1919–1921), яку видавав Піснячевський, «Сміх» (Відень, 1920), «L'Orientale» (Париж, 1919–1920) [4, с. 103].

Також він долучився до видання журналу політики, літератури та мистецтва «На переломі» (Відень, 1920), на сторінках якого побачили світ вісім його праць: стаття «На досвітку нової доби» (ч. 1) про причини і наслідки Першої світової війни, друга стаття «Шевченко і революція» (ч. 2) присвячена річниці революційних подій 1917 року в Росії, розкриває вселюдське значення поезії Шевченка, публікації про міжнародну політику під псевдонімом Spectator [1] (ч. 1–4/5), і початок роману «Титан» (ч. 3, 4/5). Журнал «На переломі» заснував його приятель, письменник Олександр Олесь. За спогадами Надії Суровцевої, які зберігаються у відділі рукописів ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України (Ф. 284. – Од. зб. 50. – Арк. 11–14. – Рукопис), Артим Хомик часто писав свої статті, працював, відпочивав, зустрічався з друзями у «Кафе Кранц», яка була розташована в центрі Відня. «При його столику постійно сидів і Олесь. Обоє були міцно заприязнені і ніколи не розлучалися. Якось не можу собі пригадати жодного випадку, щоб вони були не разом. Чорна кава, склянка води – і мармурові столики. Електричне світло – зал не мав вікон... Тужили вони обоє за Україною безмежно – і дедалі відсувалася можливість повороту на Україну, то мрачнішими і мовчазнішими ставали друзі і – пили. Дуже пили... Потім Олесь виїхав до Праги і Хомик лишився сам» [22, с. 95]. Він друкував свої твори під псевдонімами і криптонімами: Жабченко А., Яковенко, Яковенко А., Spectator, А. Х. [9, с. 49]. У 1919–1920 роках Артим Хомик був одним із засновників і членом Союзу українських журналістів і письменників (СУЖіП) у Відні, брав участь у дискусіях на літературних вечорах [6].

У літературі відомий і його брат – Олександр Хомик (1891–1929), що виступав з гуморесками і сатирами в українських часописах [15, с. 196].

Є різні дати смерті журналіста. У т. 76 «ЛНВ» за 1922 рік було вміщено «Пом'яник співробітників ЛНВістника, що померли на протязі війни». Серед інших у списку згадано Артима Хомика, який помер 10 квітня 1921 року у Відні [3, с. 96].

Михайло Лозинський вказує, що помер Артим Хомик 10 березня 1921 року на 41-му році життя від туберкульозу у віденській лікарні «Вільгеміненшпіталь» [18, с. 2]. Проводжали письменника на місце вічного спочинку представники українських емігрантів Відня. Серед них був президент Центральної Ради УНР професор Михайло Грушевський, член «Союзу українських письменників і журналістів» Юрій Сірий, товариш з університетських часів письменник Антін Крушельницький. Похований Артим Хомик на кладовищі віденської дільниці Оттакрінг (шістнадцятий район Відня).

«Наступного року у видавництві “Чайка” вийшла впорядкована і зредагована друзями збірка творів А. Хомика під назвою “Всесильний доляр і інші новелі”, залишивши невмирущу пам'ять про автора» [33, с. 540]. До збірки увійшли такі твори: «Капіталізм», «Не видержите конкуренції», «Новий Олександр і Новий Діоген», «Блудний син», «Перерваний гост», «Трагедія поетичної творчості», «Комедія поетичної творчості», «Сексуальний мотив соціальної революції», «Liberté, égalité, fraternité», «Слідами гумористики», «Безсмертність», «Психологічна свобода волі». За січень 1922 року Володимир Дорошенко опублікував рецензію на цю збірку А. Хомика у «Літературно-науковому віснику»: «Дуже добре зробило видавництво “Чайка”, що видало сю посмертну збірочку передчасно померлого автора» [10, с. 347].

Гумористичні новели письменника були настільки актуальними, протягом десятиліть передруковувалися українськими часописами діаспори. Його новели були спробами відобразити філософію життя, розуміння суспільства, зокрема капіталістичного [5, с. 612]. Частина нарисів А. Хомика із циклу «Всесильний долар» ввійшли до збірки «Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття» [23, с. 508–514].

Новели з циклу «Всесильний долар» були настільки оригінальними й новими в тогочасній літературі, що дехто з критиків навіть уважав їх перекладними і зустрів мовчанкою. Першим їх високо оцінив Гнат Хоткевич у літературно-критичній статті «Камні отметаєміє»: «А от власне про Хомика і не було нічого сказано в нашій критиці. Правда, він мало ще написав, але те, що він дав, звучить так оригінально і так... сучасно, що заслуговує на увагу» [32, с. 528]. Відомий перекладач і письменник Григорій Кочур у листі до Богдана Рильського, сина М. Рильського, директора Київського літературно-меморіального музею М. Рильського, згадує А. Хомика, а також пояснює вислів «камні отметаєміє»: «Це справді вираз, що корінням вріс у Біблію. Мова йде про щось, до чого ставляться зневажливо, а воно справді має велику цінність. Колись 1909 року, Гнат Хоткевич в “Українській хаті” вмстив статтю про трьох українських письменників (Філянський, Хомик, Черемшина), на яких критика або не звертала уваги, або й зустрічала неприхильно. Хоткевич доводив, що ці письменники мають велику вагу. Так він згадав отой біблеїзм, де мова йде про камінь, яким знехтували, відкинувши, будівельники» [21, с. 249].

Через п'ять років після смерті А. Хомика у газеті «Діло» за 18 вересня 1925 року була опублікована стаття І. Німчука «Пам'яті трьох українських журналістів: Грудка землі на могили Р. Сембратовича, Я. Веселовського й А. Хомика у Відні» [35, с. 249]. «А лежить по різних віденських цвинтарях багато тисяч синів і доньок українського племені, в тім числі немало передових громадян, діячів на полі культурнім, політичнім, економічнім». Одна з найдорожчих могил українському серцю – це могила Артима Хомика, який пожертвував для ідеї українського визволення «своїми нервами і своїм здоров'ям» [20, с. 1]. На жаль, у дуже занедбаному стані.

Великий вплив на формування світогляду Артима Хомика мав Іван Франко. Артим Хомик співпрацював із «Літературно-науковим вісником», редактором якого був І. Франко. У травні 1905 році на сторінках цього часопису вперше було опубліковано чотири нариси із циклу «Всесильний доляр» [28, с. 108–115]: «Капіталізм», «Не видержите конкуренції», «Новий Александр і Новий Діоген», «Блудний син». У грудні цього ж року було опубліковано нарис А. Хомика «Сексуальний мотив соціальної революції» [29, с. 260–265]. Наступного року побачила світ новела «На боєвищі життя; уривки із листів до приятеля» [30, с. 3–14, 213–225]. У 1908 році А. Хомик публікує нариси «Безсмертність» [26, с. 139–142] та «Слідами юмористики: із циклу “Всесильний доляр”» [31, с. 229–238].

У Львівському національному літературно-меморіальному музеї І. Франка експонується світлина – «І. Франко серед слухачів українських наукових курсів» (Львів, червень–липень, 1904 року). Серед студентів, які відвідували курси, у третьому ряду другий справа – молодий Артим Хомик.

11 травня 1911 року на засіданні виділу загальних зборів Товариства прихильників української літератури, науки і штуки присутні, а саме М. Грушевський, І. Франко та

М. Мочульський, постановили заплатити Артиму Хомику за редагування перекладу лекцій Володимира Антоновича українською мовою 20 корон [14, с. 407].

У відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України зберігається п'ять листів Артима Хомика до Івана Франка. На превеликий жаль, листи письменника до Артима Хомика не збереглися. Листи А. Хомика до І. Франка охоплюють невеликий період з 1903 по 1908 роки, тобто п'ять років. Вони свідчать про велику повагу до письменника. Артим Хомик звертається до Івана Франка такими словами: «Високоповажаний Пане Докторе» і «Високоповажаний Пане редакторе». Перший лист А. Хомика до І. Франка, відправлений із Золочева 7 червня 1903 року, свідчить про матеріальну скруту молодого гімназійного учителя. Він, як співробітник «ЛНВ», просить І. Франка надіслати гроші за свої нариси, відправлені до часопису. Очевидно, ці нариси були опубліковані на сторінках часопису через два роки. Також з листа довідуємося про те, що А. Хомик піклується своїм молодшим братом і утримує його матеріально.

У другому листі за 13 листопада 1903 року йдеться про переклад з німецької мови трагедії «Праматір» («Die Ahnfrau») Франца Грільпарцера, який здійснив А. Хомик для «Українсько-руської видавничої спілки». Доля перекладу, який Олександр Сушко повинен був оцінити і передати І. Франку, невідома.

Третій лист А. Хомика до І. Франка відправлений 22 лютого 1905 року з Кам'янки-Лісової (неподалік Рави-Руської, тепер не існує). Молодий журналіст виявляє велику скромність і сумнівається, чи його твори варті уваги: «На свої річі я дивлюся з “наплювательної точки зрення” – як на послідну дрянть»; «робіть як знаєте, хоч друкуйте, хоч кидайте в піч чи в кіш – мені однаково». Очевидно, І. Франко вважав творчість А. Хомика вартою уваги, заохочував до подальшої співпраці та радив йому серйозно зайнятися літературною діяльністю. Бо в наступному листі за 10 квітня 1905 року з Золочева Артим Хомик повідомляє, що отримав лист від І. Франка. Учитель обіцяє продовжити свою роботу над нарисами та відправляти їх частинами І. Франку, проте: «Мої службові обов'язки не дозволяють мені віддати ся цілою душею літературі», а зможе продовжити роботу над белетристикою під час канікул.

З останнього листа, який зберігся (датований 18 лютого 1908 року) довідуємося, що А. Хомик пише художні твори та перекладає історичну драму німецького драматурга Гергарта Гауптмана «Флоріан Гайер», яку відправляє І. Франку.

Листи А. Хомика до І. Франка друкуються вперше зі збереженням авторських особливостей тексту.

№ 1

Золочів¹ дня 7.6.[1] 903

Високоповажаний Пане Доктор!

Веліть прислати мені яко співробітникові² Л.Н.В.³ вільний егземпляр, бо думаю, що це звичай по всіх редакціях, як також прошу о ласкаву відомість, чи ЛНВ гонорує белетристичні⁴ твори. Коли так то прошу а конто 40 корон⁵, які мені дуже потрібні, бо утримую брата гімназиста. А коли ні, то в кожному разі прошу о відповідь.

Дальші 2–3 нарисів циклю (тепер вони на точалі) пришлю за тиждень. Чи попередні два дістали?

З глибоким поважанем
Артим Хомик
уч[итель] гімн[азії]
в Золочеві⁶.

ЛЛ. – Ф. 3. – № 1635. – Арк. 127–129. Рукопис. Оригінал.

№ 2

Перемишль⁷ 13/ XI. [1]903.

Високоповажаний Пане Докторе!

Як Вам звісно, я дав для «Видавничої спілки»⁸ переклад Грільпарцерової⁹ «Ahnfrau»¹⁰, який мав Вам бути переданий до переглянення і оцінки тов. Сушком¹¹. Я писав до тов. Сушка, щоби був ласкав мені відповісти себто написати про долю чи недолу мого перекладу, однак я не удостоїв ся іще сеї чести, щоби тов. Сушко, правдоподібно дуже занятий своїми історичними працями¹² про Гербеста¹³, мені відповів.

Хоча я знаю, що ви маєте далеко більше праці як тов. Сушко – однак осмільюся запитати Вас про долю чи недолу мого перекладу сподіючи що Ви мені відповісте.

Зістаю з глибоким поважанем.

Артим Хомик
Перемишль
буська бурса.

ЛЛ. – Ф. 3. – № 1635. – Арк. 131–132. Рукопис. Оригінал.

№ 3¹⁴

Камінка ліска¹⁵ 22/ 2 [1]905

Високоповажаний пане редакторе!

Досадно стало, прочитавши¹⁶ Чайковського¹⁷, тож простіть за темперамент. На свої річи я дивлю ся з «наплювательной точки зренія» – як на послідну дрян. Сподіюся, що і Ви так само на них глянете, прочитавши їх. Бою ся, чи не будуть вони «Ефремівськими порожніми місцями» в ЛНВ в разі надрукованя, та в тім, робіть як знаєте, хоч друкуйте, хоч кидайте в піч чи в кіш – мені однаково.

З глибоким поважаням
Артим Хомик

ЛЛ. – Ф. 3. – № 1635. – Арк. 133–134. Рукопис. Оригінал.

№ 4

Золочів дня 10 цвѣтня 1905.

Високоповажаний Пане Редакторе!

Не винен тому, що відповідаю Вам так пізно, але я саме в суботу дістав лист Ваш, посланий мені моєю родиною в Каменці лісці. Тож тепер відповідаю Вам по пунктам. Мої службові обов'язки не дозволять мені віддати ся цілою душею літературі, однак

буду старати ся викінчити мого Бамбертона¹⁸ по змозі як найскоріше. Мій Бамбертон, се персоніфікація капіталу в своїм найвищім розцвіті і в хвилі свого розкладу. Цикль — становити цілість яку, як хто схоче, може назвати і повістю. В кожному разі буду старати ся випрацювати принайменше тих 6-8 циклів на місяць і Вам присилати.

Відтак під час вакацій¹⁹ заберу ся до одноцільнійшої белетристичної роботи. В кожному разі тему вже маю.

Здоровлю і зістаю з глибоким поважанням

Артим Хомик
уч[итель] гімназії
в Золочеві.

P. S. До кінця місяця я з певністю пришлю кілька нарисів цуклю.

ЛЛ. – Ф. 3. – № 1635. – Арк. 135–136. Рукопис. Оригінал.

№ 5

[18.02.1908]

Камінка ліска п. Добрусин²⁰

Високоповажаний Пане Докторе!

Більше як місяць тому я прислав побіг переводу прольогу до «Фльоріяна Гаера»²¹ – також і мої річі. Каю ся – без числа согрішах – та на моє щастя – блуд ще мож направити – завдяки Вам. Дуже вдячний, що мене не помістили побіч Д-ра Андрія Чайковського, Кибальчич і таких иньших – а то трохи ратує мою репутацію. Там то прийміть від мене як найсердечніше подяку за се переконання, що є ще добрі люди на світі, які не дають попусту шаленим головам.

З глибоким поважанням
Артим Хомик

ЛЛ. – Ф. 3. – № 1635. – Арк. 137. Рукопис. Оригінал.

Примітки

¹ Золочів – місто районного значення Львівської області, у якому з 1900-х років А. Хомик викладав фізику та математику.

² Артим Хомик став співробітником «Літературно-наукового вісника» з 1905 року, дебютувавши чотирма новелами з циклу «Всесильний долар».

³ Л.Н.В – «Літературно-науковий вісник» – перший всеукраїнський літературно-науковий і громадсько-політичний часопис, що виходив з 1898 по 1932 рік. Заснований за ініціативою Михайла Грушевського. Видавався часопис Науковим товариством імені Шевченка. Першими редакторами були Михайло Грушевський, Іван Франко, Олександр Борковський, Осип Маковей. Двох останніх невдовзі замінив Володимир Гнатюк. Фактичним редактором першого періоду існування був Іван Франко.

⁴ Першим пунктом програми «Літературно-наукового вісника» була «оригінальна белетристика і переклади з чужих літератур».

⁵ Корони – (лат. *Corona*, нім. *Krone*, скор. *Kr*) – назва грошової одиниці Австро-Угорщини в 1892–1918 роках.

⁶ Артим Хомик від початку 1900-х років працював учителем фізики та математики у школах Золочева, Перемишля.

⁷ Перемишль – місто на правах повіту в Польщі, розташоване за 7 кілометрів від українсько-польського кордону. Найдавніший з великих центрів Галичини, історичний центр Перемишльщини.

⁸ Українсько-Руська Видавнича Спілка – акційне товариство, засноване 1899 року у Львові з ініціативи М. Грушевського для видання творів українських письменників, перекладних творів світової літератури і популярно-наукових книжок. Головними редакторами були І. Франко та В. Гнатюк.

⁹ Франц Грільпарцер (1791–1872) – австрійський поет і драматург, який поєднав у своїй творчості риси класицизму, романтизму та реалізму.

¹⁰ «Die Ahnfrau» («Прамати́р», 1817) – трагедія Грільпарцера, яка з величезним успіхом ставилася у Відні і по всій Німеччині.

¹¹ Олександр Сушко (1880–1966) – історик, журналіст і громадський діяч, родом з Галичини, гімназійний учитель у Львові та автор праць з історії Церкви XVI століття. Дав назву праці І. Франка «Біблійне оповідання про сотворення світу в світлі науки» і здійснив її друге окреме видання 1918 року в Канаді.

¹² Йдеться про дослідження О. Сушка «Предтеча церковної унії 1596 р. Бенедикт Гербест: критично-історична студія», опублікованій у Записках НТШ, 1903 р., т. 53, с. 1–71; 1903 р., т. 55, с. 72–125; 1904 р., т. 61, с. 126–77.

¹³ Бенедикт Гербест (близько 1531–1598) – польський богослов, педагог, організатор польської школи XVI століття, учитель львівської гімназії, єзуїтського колегіуму в Ярославі, викладач Познанського університету, єзуїт.

¹⁴ Кореспонденційна карта з двома штемпелями на адресу: «Високоповажаний Добродій Іван Франко Львів ул. Чернецького ч. 26».

¹⁵ Кам'янка-Лісова – збірна назва місцевостей Бишків, Боброїди, Буди, Криве Кам'янецьке, Миляво і Пірятин, які належали до неіснуючого тепер села Кам'янка-Волоська, Рава-Руського повіту.

¹⁶ Очевидно, йдеться про повість Андрія Чайковського «З ласки родини», яка була опублікована у «Літературно-науковому віснику» за 1905 рік, т. 29, ч. I, с. 42–64, 133–167, 223–243; т. 30, ч. I, с. 27–56, 122–148, 218–248, т. 31, ч. I, с. 44–74, 142–175, 231–264; т. 32, ч. I, с. 33–56, 115–149, 214–248.

¹⁷ Андрій Чайковський (1857–1935) – український письменник, громадський діяч, доктор права, адвокат у Галичині.

¹⁸ Бамбертон – мільярдер, символ капіталу в нарисах Артіма Хомика «Всесильний доляр».

¹⁹ Вакація (заст.) – канікули, перерва в роботі навчальних закладів, установ.

²⁰ Добросин (польс. *Dobrosin, Dobrusin*) – село у Жовківському районі Львівської області з присілком Лісові, лежить над рікою Біла, притокою Бугу. Село лежить у низькій, мокрій, піщаній околиці; має хороші луки і пасовища, від яких село отримало свою назву: «дobre сіно».

²¹ «Флоріан Гайер» – історична драма німецького драматурга, лауреата нобелівської премії, Гергарта Гауптмана, написана у 1895 році. (Флоріан Гайер (1490–1525) – німецький лицар і дипломат, один із ватажків Селянської війни і Німеччині). І. Франко дав характеристику літературної діяльності письменника у статті «Гергарт Гауптман», його життя і твори», опубліковану в «Літературно-науковому віснику» у 1898 році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «На переломі»: словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс] // Український літературний портал. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/i17si.html>.
2. Артим Хомик // Енциклопедія Українознавства: Словникова частина: перевид. в Україні. – Львів, 2000. – Т. 10. – 4016 с.
3. Артим Хомик [Некролог] // ЛНВ. – 1922. – Т. 76.
4. Блаватський С. Українська франкомовна періодика Європи доби національно-визвольних змагань: ідентифікація, систематизація. Класифікація / Сергій Блаватський // Зб. праць Науково-дослідного інституту пресознавства. – Львів, 2013. – Вип. 3 (21). – 616 с.
5. Браїлян Н. Хомик Артим Якович / Н. Браїлян // Українська журналістика в іменах: матер. до енциклопедичного словника. – Львів, 2013. – Вип. 20. – 664 с.
6. Власенко В. Союз українських журналістів і письменників у Відні: створення, мета і завдання [Електронний ресурс] / В. Власенко, І. Битюк. – Режим доступу: <http://esuir.edu.ua/bitstream/123456789/6933/1/Vlasenko,%20Bityuk.pdf>.
7. Горак Р. Іван Франко не дає спокою багатьом до сьогодні / Роман Горак // День. – 2011. – 25 лютого.
8. Гуцал П. Знаний і незнаний Артим Хомик / Петро Гуцал // Вільне життя плюс. – 2001. – 20 січ.
9. Дей О. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.) / О. Дей. – Київ, 1969. – 560 с.
10. Дорошенко В. Артим Хомик. Всесильний доляр і інші новелі / Володимир Дорошенко // ЛНВ. – 1924. – Т. 82.
11. Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2005. – Т. 4. – 700 с.
12. Жеплинський Б. Артим Хомик / Богдан Жеплинський // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника. – Львів, 2005. – Вип. 12.
13. Завальнюк О. О. С. Грушевський і становлення національної університетської освіти в Україні (початок XX століття) / О. Завальнюк // Проблеми історії України XIX–початку XX ст.: зб. наук. праць. – Вип. VIII / НАН України. Ін-т історії України; редкол.: О. П. Реєнт (голова) та ін. – Київ, 2004. – 295 с.
14. Записки НТШ. Праці Секції мистецтвознавства. – Львів, 1994. – Т. ССХХVII. – 510 с.
15. Калениченко Н. Сильний вірою. Силует маловідомого письменника / Ніна Калениченко // Вітчизна. – 1970. – № 5.
16. Кузеля З. З культурного життя України. – Зальцведель, 1918. – Ч. 5.
17. Лепкий Б. Гімназія за директора Куровського / Богдан Лепкий // Казка мого життя. – Нью-Йорк, 1967. – 244 с.
18. Лозинський М. Памяти Артима Хомика / Михайло Лозинський // Свобода. – 1921. – 7 цвітня (ч. 81).

19. Музей книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.facebook.com.museumbooks>.
20. Німчук І. Пам'яті трьох українських журналістів (Грудка землі на могили Романа Сембратовича, Ярослава Веселовського й Артима Хомика у Відні / Іван Німчук // Діло. – 1925. – 18 вересня.
21. Стріха М. Листування Григорія Кочура і Богдана Рильського (24 жовтня 1983 р.) / М. Стріха // Літературознавчі студії : зб. наук. праць. – Київ, 2012. – Вип. 34. – 348 с.
22. Суровцева Н. Думки та спогади про Олеся / Надія Суровцева // Слово і час. – 1990. – № 7.
23. Українська новелістика кінця XIX–початку XX ст. : Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, етюди, нариси, образки поезії в прозі / упор. і прим. Є. К. Нахліка ; вступ. ст. І. О. Денисюка ; ред. Н. Л. Калениченко. – Київ, 1989. – 690 с.
24. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст. : іст.-бібліограф. дослідж. – Львів, 2011. – Т. 3.
25. Українська Хата. – 1910. – Кн. 11. – 778 с.
26. Хомик А. Безсмертність / Артим Хомик // ЛНВ. – 1908. – Т. 41.
27. Хомик А. Всесильний долар / упор., вступ. ст. і прим. Ніни Калениченко. – Київ : Дніпро, 1990. – 188 с.
28. Хомик А. Із циклу «Всесильний доляр» / Артим Хомик // ЛНВ. – 1905. – Т. 30. – Кн. І.
29. Хомик А. Із циклу «Всесильний доляр» / Артим Хомик // ЛНВ. – 1905. – Т. 32. – Кн. І.
30. Хомик А. На боєвищі життя; уривки з листів до приятеля / Артим Хомик // ЛНВ. – 1906. – Т. 35.
31. Хомик А. Слідами юмористики; з циклу «Всесильний доляр» / Артим Хомик // ЛНВ. – 1908. – Т. 43.
32. Хоткевич Г. Камні отметаєміє / Гнат Хоткевич // Українська хата. – 1909. – № 10.
33. Храмович Х. «Живемо на досвідку нової доби»: Артим Хомик та його публікації у журналі «На переломі» (Відень, 1920) / Христина Храмович // Зб. праць Наук.-дослід. інституту пресознавства. – Львів, 2015. – Вип. 5 (23). – 652 с.
34. Шаповал М. Артим Хомик (Уривок із споминів) / М. Шаповал // Хомик А. Всесильний доляр і інші новели / А. Хомик. – Київ ; Відень; Львів : Чайка, 1922. – 188 с.
35. Шаповал Ю. Діло (1880–1939 рр.): Поступ української суспільної думки / Ю. Шаповал. – Львів, 1999. – 384 с.

Стаття надійшла до редколегії 02.10.2018

Прийнята до друку 11.10.2018

ARTYUM KHOMEK'S LETTERS TO IVAN FRANKO

Violetta CHERNIENKO

*The Lviv National Literary Memorial Museum of Ivan Franko,
150–152, Ivan Franko str., Lviv, Ukraine, 79011,
e-mail:lviv_franko@ukr.net*

The article examines the life and creative path of the writer, publicist, translator Artym Khomyk, his forming as journalist. The writer's legacy of A. Chomyk is not numerous: the cycle *The All-Powerful Dollar* (1905–1910), consisting of 12 essays, the novella *In the Struggle of Life (Excerpts from Letters to a Friend)* (1906), school textbooks *Primary*

Geography (Physical), Description of the Native Land. Brief Geography of Ukraine. Two Parts. In 1917–1918, he worked as editor of the publishing house *Dniprosoyuz* in Kyiv, contributed to the magazines *Ukrayins'ka Respublika* [The Ukrainian Republic] (Kyiv, 1917), *Vidrodzhennia* [Renaissance] (Kyiv, 1918), *Vil'ne zhyttia* [Free Life] (Odesa, 1918). Participated in the studio “Workshop of the Artistic Word”, performed in May 1919, together with other writers, in the *Liokh mystetstv* [The Cellar of Arts].

Owing to A.Khomyk's letters to I.Franko, as well as his works' publications in the pages of the *Literaturno-naukovyi vistnyk* [Literary-Scientific Herald] and other periodicals, the most striking features of this low-profile writer have been clarified. There are five letters from A.Khomyk to I.Franko written during 1903–1908 and kept in the Manuscript Holdings and Textology Department at the T. Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Sciences of Ukraine. The first letter (dated June 7, 1903) shows the material straits of the young grammar-school teacher. He, as employee of the *Literary and Scientific Herald*, asked I. Franko to send a fee for his essays which he had submitted to the journal. In the second letter of November 13, 1903, A.Khomyk clarified the fate of his own translation from German of F. Grillparzer's tragedy *Die Ahnfrau* [Ukr. tr. *Pramatir*, E.*The Ancestress*] for *The Ukrainian-Ruthenian Publishing Union*. The third letter from February 22, 1905 from Kamyanka-Lisova testifies to the modesty of the young journalist and his own doubts as to his artistic value. From the last letter (February 18, 1908), we learn that A. Khomyk was working on new literary artistic works and translating the historical drama *Florian Geyer* by Gerhart Hauptmann which he sent to Ivan Franko. The letters are printed for the first time with the preservation of author's peculiarities of the text.

Keywords: Ivan Franko, Artym Khomyk, writer, activity, creativity, short stories, correspondence, letters, writer's heritage.